

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНОГО І
ТИПОЛОГІЧНОГО МОВОЗНАВСТВА**
[CURRENT ISSUES IN COMPARATIVE AND HISTORICAL
LINGUISTICS AND LINGUISTIC TYPOLOGY]

УДК 811.133.1'02'36

Стаття надійшла до редакції [Article received] – 23.10.2025 р.

Перевірено на плагіат [Checked for plagiarism] – 25.10.2025 р.

Оригінальність тексту [The originality of the text] – 94,1 %

Прорецензовано [Peer-reviewed] – 22.12.2025 р.

Рекомендовано до друку [Recommended for publication] – 05.01.2026 р.

<http://doi.org/10.17721/2663-6530.2026.49.16-28>

**ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІМЕННИХ ЧАСТИН ФРАНЦУЗЬКОЇ
МОВИ ЕПОХИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ**

Катерина Петрівна Єсипович (м. Київ, Україна)

[ORCID: 0009-0001-1250-2660](https://orcid.org/0009-0001-1250-2660)

kateryna.yesypovych@knu.edu.ua

кандидат філологічних наук, доцент

кафедри романських мов,

Київський національний лінгвістичний університет

(Міністерство освіти і науки України)

03150, м. Київ, вул. Велика Васильківська, 73

У статті досліджуються граматичні особливості іменних частин середньовічної французької мови, зокрема іменників, прикметників та займенників. Здійснено аналіз їх морфологічної та синтаксичної еволюції впродовж IX–XV століть.

Система іменних частин мови середньовічного французького періоду характеризується наявністю двовідмінкової системи, успадкованої від латини, яка функціонувала до XIV століття, після чого поступово зникла. Ця система відмінків регулювала узгодження іменників, займенників та прикметників, маркуючи синтаксичні функції без систематичного використання прийменників.

(Current issues in comparative and historical linguistics and linguistic typology

[Aktual'ni pytannja porivnjaj'no-istorychnogo i typologichnogo movoznavstva])

Grammatical Features of the Nominal Parts of the French Language in the Middle Ages (in Ukrainian) [Граматичні особливості іменних частин французької мови епохи середньовіччя]

© Yesypovych K. P. [Yesypovych K. P.], kateryna.yesypovych@knu.edu.ua

Дослідження засвідчує, що граматичний рід, уже закріплений у старофранцузькій мові, демонстрував відмінності порівняно із сучасною французькою мовою: окремі іменники змінювали родову приналежність протягом середньовічного періоду. Категорія числа підпорядковувалася відносно стабільним правилам узгодження, проте морфологія множини зазнала значних трансформацій.

Середньовічний прикметник узгоджувався за відмінком, родом і числом з іменником, а його синтаксична позиція варіювалася залежно від семантичних і стилістичних критеріїв. Середньовічні займенники виявляли багатшу морфологічну варіативність порівняно із сучасними, маючи окремі відмінкові форми та факультативну систему суб'єктних займенників.

Цей діахронічний аналіз показує, що поступове спрощення середньовічної системи іменних частин мови, особливо втрата системи відмінків, глибоко реструктурувало французьку граматику, змістивши акцент у синтаксисі на порядку слів і широкому вживанні прийменників. Ці трансформації становлять ключовий етап в еволюції французької мови до її сучасної форми.

Ключові слова: старофранцузька мова, діахронія, морфологічна та синтаксична еволюція, іменник, займенник, прикметник.

GRAMMATICAL FEATURES OF THE NOMINAL PARTS OF THE FRENCH LANGUAGE IN THE MIDDLE AGES

Kateryna P. Yesypovych (Kyiv, Ukraine)

[ORCID: 0009-0001-1250-2660](https://orcid.org/0009-0001-1250-2660)

kateryna.yesypovych@knlu.edu.ua

PhD (Philology), Associate Professor at the Romance Languages Department,
Kyiv National Linguistic University
(Ministry of Education and Science of Ukraine)
73, Velyka Vasylkivska Str., 03150, Kyiv

The article examines the grammatical features of the nominal parts of the French language, nouns, pronouns, and adjectives of the Middle Ages. An analysis of

(Актуальні питання порівняльно-історичного і типологічного мовознавства
[Aktual'ni pytannja porivnjal'no-istorychnogo i typologichnogo movoznavstva])

Граматичні особливості іменних частин французької мови епохи середньовіччя (Українською) [Hramatychni osoblyvosti imennykh chastyn frantsuzkoi movy epokhy serednovichchia]

© Єсипович К. П. [Yesypovych K. P.], kateryna.yesypovych@knlu.edu.ua

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

their morphological and syntactic evolution between the IXth and Vth centuries is carried out.

The system of the nominal parts of speech in medieval French is distinguished by the presence of a system of two cases, inherited from Latin, which persisted until the 14th century and then gradually disappeared. This case system regulated the agreement of nouns, pronouns, and adjectives, indicating syntactic functions without the systematic use of prepositions. Research shows that the grammatical gender that already existed in Old French differed from modern French, as some nouns changed gender during the medieval period. The grammatical meaning of the singular was a subject to relatively stable agreement rules, while the morphology of the plural underwent significant changes.

Medieval pronouns had greater morphological diversity than pronouns in modern French, with distinct case forms and a system of pronouns. Medieval adjectives agreed in case, gender, and number with the noun, and their syntactic position varied according to semantic and stylistic criteria.

This diachronic analysis shows that the gradual simplification of the medieval system of the nominal parts of speech, especially the loss of the case system, profoundly restructured the French grammar, shifting the emphasis in syntax to the word order and the use of prepositions. These transformations are an important stage in the evolution of the French language to its modern form.

Keywords: *Old French, diachrony, morphological and syntactic evolution, noun, pronoun, adjective.*

У наш час, коли історичні мовознавчі дослідження переживають новий підйом інтересу, не втрачаючи своєї **актуальності**, аналіз іменних частин середньовічної французької мови дозволяє краще зрозуміти механізми морфологічно-синтаксичної трансформації, які склали підґрунтя для виникнення сучасної французької мови. Дослідження граматичних особливостей середньовічної французької мови є надзвичайно важливим для розуміння її діахронічної еволюції.

Мета дослідження полягає в аналізі та систематизації граматичних особливостей іменних частин мови (іменника, прикметника, займенника) французької мови (IX–XV ст.), висвітливши їхні специфічні морфологічні,

(Current issues in comparative and historical linguistics and linguistic typology
[Aktual'ni pytannja porivnjal'no-istorychnogo i typologichnogo movoznavstva])

Grammatical Features of the Nominal Parts of the French Language in the Middle Ages (in Ukrainian) [Hramatychni osoblyvosti imennykh chastyn frantsuzkoj movy epokhy serednovichchia]

© Yesypovych K. P. [Yesypovych K. P.], kateryna.yesypovych@knlu.edu.ua

синтаксичні та семантичні особливості та провівши порівняння з сучасною французькою мовою.

Об'єктом дослідження виступили іменні частини середньовічної французької мови, зокрема іменник, прикметник, займенник вжитих в літературних та документальних текстах середньовічного періоду.

Предмет дослідження склали граматичні механізми-регулятори функціонування іменних частин у старофранцузькій та середньофранцузькій мовах, зокрема система відмінків (двовідмінкове відмінювання), рід, число, іменникова детермінація від явища переходу до зникнення відмінкової флексії.

Наукова новизна дослідження полягає у порівняльному описі іменних частин середньовічної французької мови, у поєднанні морфологічного, синтаксичного і семантичного підходів з метою створення уніфікованої схеми аналізу, що дозволяє виміряти ступінь граматикалізації цих категорій у IX–XV ст.

Методологічний апарат дослідження. У дослідженні використано **описовий метод** номінальних форм, засвідчених у середньовічних корпусах текстів; **порівняльний метод** лексичних одиниць різних регіонів та діяхронічне порівняння лексики старофранцузької, середньофранцузької та сучасної французької мови; **дистрибутивний метод** синтаксичного розподілу іменних частин мови у реченні та **історико-лінгвістичний метод**, який базується на реконструкції еволюції іменних частин мови у порівнянні з латиною.

Термін *ancien français* охоплює періоди становлення та розвитку французької мови з IX по XVI століття. Однак починаючи з XIV по XVI ст. мовознавці-романісти використовують поняття *mojen français*, зберігаючи термін «*ancien français*» для періоду, коли іменні частини французької мови мали два відмінки (*cas sujet* та *cas régime*) [9, p. 31]. Мова *d'oc*, якою на той час розмовляли на півдні Франції, протиставлялася розмовній мові *d'oïl*, якою говорили на півночі. Ці терміни, зафіксовані наприкінці XII ст., походять від латинського слова *hoc*, що означало «так».

Граматичні особливості іменника. Головною особливістю старофранцузької мови є те, що в ній на той час збереглися два відмінки іменників, що доволі є спрощеною формою відмінювання в порівнянні з системою відмінювання латини, яка мала шість відмінків. Перший відмінок походить від називного *nominatif* і має назву *le cas sujet*, який використовується для узгодження підмета, іменної частини складеного іменного присудка,

(Актуальні питання порівняльно-історичного і типологічного мовознавства [Aktual'ni pytannja porivnjal'no-istorychnogo i typologichnogo movoznavstva])

Граматичні особливості іменних частин французької мови епохи середньовіччя (Українською) [Gramatychni osoblyvosti imennykh chastyn frantsuzkoï movy epokhy serednovichchia]

© Єсупович К. П. [Yesypovych K. P.], kateryna.yesypovych@knu.edu.ua

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

прикладки. Другий відмінок походить від знахідного *l'accusatif*, має назву *le cas régime* і використовується для узгодження всіх типів додатків. Іменники чоловічого роду мають систему відмінювання, яка характеризується тим, що в однині іменник у відмінку *cas sujet* може мати закінчення *-s* або не мати його взагалі в однині та множині, а у відмінку *cas régime* іменники не мають закінчення в однині та мають закінчення *-s* у множині [6, p. 75].

Відсутність закінчення іменників у відмінку *cas sujet* множини пояснюється впливом множини латинських іменників у називному відмінку *nominatif*, які мали флексію *-i*. Три типи відмінювання іменників чоловічого роду відрізняються формою *cas sujet*. Перший є основним, і характеризується наявністю закінчення *-s*. Наприклад: в однині *li murs, le mur* – стіна; в множині *li mur, les murs* – стіни. Ці форми іменників походять від латинської *múrus, múrum, múri, múros*. Цей тип об'єднує всі іменники, що походять від другої та четвертої груп відмінювань іменників в латинській мові; деякі іменники, які в давній латині мали закінчення *-us*, як іменники середнього роду, що закінчувалися на *-um* (*castellum* – *castellus*), іменники типу *caput* (стало *capus*) або *caballarius* (згодом трансформувалось у *chevaliers*). Субстантивовані інфінітиви мали схожі особливості відмінювання (*li mangiers, li dormirs*) [2; 3].

Другий тип об'єднує латинські іменники в називному відмінку однини, що закінчуються на *-er* або *-or*, тобто без закінчення *-s*. Наприклад: іменник в однині *li pere, le pere*; у множині: *li pere, les peres*, походить від латинського *páter, pátrém, pátri, pátres*). Третій тип об'єднує іменники, які мають спільний корінь в однині відмінку *cas sujet* та різні корені в відмінку *cas régime*. Наприклад: в однині *li ber, le baron*; в множині *li baron, les barons*, від латинського *báro, barónem, baróni, barónes*). Ця зміна походить від різниці в наголосі між називним відмінком *nominatif* та іншими відмінками (*ber* від *báro, baron* від *barónem*), за винятком іменників, де наголос є фіксованим: *cuens/-comte* (*cómes/cómitem*), *uем/ome* (*hómo, hóminem*). Йдеться про лексичні одиниці, що походять від латинських слів, які закінчуються на *-ónem*, наприклад *li garz, le garçon* – хлопчик; *li fel, le felon* – злодій; *li compain, le compaignon* – товариш; *li lenne, le larron* – злодій; від латинських слів на *-or/-órem*, таких як *li pastre, le pastor* – пастух; *li sire, le seigneur* – пан; *li emperere, l'empereor* – імператор; *li chantre, le chantor* – хормейстер; *li ancestre, l'ancestor* – пращур; *li traitre, le traitor* – зрадник; від

(Current issues in comparative and historical linguistics and linguistic typology
[Aktual'ni pytannja porivnjal'no-istorychnogo i typologichnogo movoznavstva])

Grammatical Features of the Nominal Parts of the French Language in the Middle Ages (in Ukrainian) [Hramatychni osoblyvosti imennykh chastyn frantsuzkoi movy epokhy serednovichchia]

© Yesypovych K. P. [Yesypovych K. P.], kateryna.yesypovych@knlu.edu.ua

лексичних одиниць різного походження, таких як *li nies, le neveu* – племінник; *li enfes, l'enfant* – дитина. Деякі з цих форм дадуть початок двом різним іменникам (*le pâtre, le pasteur* – пастих; *le chantre, le chanteur* – хормейстер) [2].

Деякі іменники залишилися незмінними, оскільки мають закінчення *-s* в латинській мові в знахідному відмінку *accusatif*, наприклад *mois*, що походить від *mensem*. Існують фонетичні відмінності між формами іменників, які мають закінчення *-s* і та не мають його; так, звуки [b], [p], [m], [f], [k] оглушуються перед закінченням *-s*, звідки походить відмінювання *li cers, le cerf*, що пояснює для деяких іменників, таких як *bœuf-bœufs*, різницю у вимові між однією та множиною у сучасній французькій мові.

Іменники жіночого роду мають систему відмінювання, яка характеризується відсутністю закінчення у відмінку *cas sujet* однини та наявністю закінчення *-s* у всіх формах множини. Однак відсутність закінчення часто зустрічається в іменників у відмінку *cas sujet* в однини, так що, фактично, більшість іменників жіночого роду, на відміну від іменників чоловічого роду, не розрізняють відмінків *cas sujet* та *cas régime* і мають лише маркер зміну числа в множині.

Закінчення *-s* іменників у відмінку *cas sujet* множини пов'язане з відновленням називного відмінка латини *nominatif* множини слів першої групи відмінювання типу *rosae-rosas*. Три типи відмінювання відрізняються за формою відмінку *cas sujet*.

Перший тип (*la rose, les roses*) походить від латинського *rōsa* і *rōsam* для однини, *rōsas* для множини, який є основним, характеризується відсутністю закінчення для відмінку *cas sujet* в однині і тому має однакову форму закінчення для іменників на *-e* в однині і спільну форму закінчення *-es* у для іменників у множині. Цей тип об'єднує всі іменники, що походять від іменників, що належать до першої відміни іменників у латинській мові, і мають закінчення *-a*; іменники п'ятої відміни, які трансформувалися у другу (*facies – facia*); іменники, що походять з давньої латини, такі як *dominicella*, запозичені з франкської мови; латинські іменники середнього роду у множині, так звані "колективні іменники" (*folia*, середній рід від *folium*, "листва") [3].

Другий тип відмінювання (*la fins, la fin, les fins*), походить від латинського *finis, finem* для іменників в однини, та *fines* для іменників в множини, об'єднує слова, які мають закінчення в однині *-s*, оскільки вони походять від іменників, що

(Актуальні питання порівняльно-історичного і типологічного мовознавства
[Aktual'ni pytannja porivnjal'no-istorychnogo i typologichnogo movoznavstva])

Граматичні особливості іменних частин французької мови епохи середньовіччя (Українською) [Gramatychni osoblyvosti imennykh chastyn frantsuzkoj movy epokhy serednovichchia]

© Єсупович К. П. [Yesypovych K. P.], kateryna.yesypovych@knu.edu.ua

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

закінчуються на *-s*. Це терміни, що походять від третьої латинської відміни. Третій тип відмінювання (*la none, la nonain, les nonains*), походять від латинського *nónna, nonpanem, nonpanes* об'єднує іменники, які мають форму кореня у відмінку *cas sujet* в однині з, відмінну від інших форм. Ця зміна походить від різниці в наголосі між називним відмінком латини та іншими відмінками. Вона стосується обмеженої кількості слів: *pute, putain; ante, antain* (відмінювання на *'-a/-ánem*), *suor, seror (sórora/ sorórem)* та деяких власних назв *Alde, Aldain; Eve, Evain; Morgue, Morgain*. Іменники жіночого роду мають *-s* в однині через фонетичні особливості (*pais*) [2; 3].

Дотепер існує багато спірних питань у визначенні типів відмінювань. У деяких типах протиставлення відмінків не виражається формально. Навіть у типах відмінювань, які формально протиставляють *le cas sujet* та *le cas régime*, досить часто можна зустріти невідповідності. Фактично, з початку XI ст. в англо-нормандській мові форма іменників у *cas régime* поступово починає збігатися з формою *le cas sujet*. Наприкінці XI ст. відмінювання зникає. Форми, які збереглися в сучасній французькій мові, зазвичай є формами відмінка *le cas régime*, за винятком деяких іменників, що позначають назви осіб, які тоді частіше використовувалися у ролі підмета або прикладки. Такий феномен можемо спостерігати серед іменників третьої групи відмінювання, наприклад: *ancêtre, prêtre, sœur, traître*, і, для іменників першої групи відмінювання, наприклад: *filz*. Обидві форми могли залишитися і дати початок двом різним іменникам: *sire, seigneur; compain, compaignon*. Багато власних імен у сучасній французькій мові зберігають закінчення *-s* відмінку *cas sujet*: *Charles, Jacques, Georges* [8].

У старофранцузькій мові існує пряма конструкція додатку іменника, яка не містить прийменника і називається *cas régime absolu*. Її використання обмежується певними умовами: визначальним є іменник в однині, зазвичай це персоналізована істота, пов'язана з конкретним іменником, який характеризується, відносинами залежності (*li pere le roi; li braz saint Lazare; li palefrois la dame*); зазвичай слідує за іменником, який визначає, за винятком *Dieu merci, l'autrui joie*, і надають порядок головне + підрядне (*déterminant + déterminé*). Наприклад: *pro Deo amur, pour l'amour de Dieu* – «pour l'amour de Dieu» [7]. Такий випадок використання конструкції *cas régime absolu* пояснює походження слова *hôtel-Dieu*, ряду топонімів, таких як *La Chaise-Dieu, Bourg-la-*

(Current issues in comparative and historical linguistics and linguistic typology
[Aktual'ni pytannja porivnjal'no-istorychnogo i typologichnogo movoznavstva])

Grammatical Features of the Nominal Parts of the French Language in the Middle Ages (in Ukrainian) [Hramatychni osoblyvosti imennykh chastyn frantsuzkoi movy epokhy serednovichchia]

© Yesypovych K. P. [Yesypovych K. P.], kateryna.yesypovych@knu.edu.ua

Reine, або лайливих слів, таких як *corbleu* (відповідає *corps de Dieu*, з заміною *Dieu* на *bleu*, щоб уникнути блюзнірства), *morbleu* (*la mort de Dieu*). Однак найчастіше додаток іменника характеризується наявністю прийменника *de* (*la maison de mon père*) або прийменником *à* (*la maison à mon père*) [2; 3].

Граматичні особливості прикметника. Прикметники у старофранцузькій мові відмінюються аналогічно з іменниками. Вони відрізняються наявністю або відсутністю закінчення *-e* у прикметниках жіночого роду і, як і в латинській мові, можуть бути розділені на дві групи: типу *bónus* (прикметник чоловічого роду), *bóna* (прикметник жіночого роду), *bónum* (прикметник середнього роду), з морфологічним протиставленням чоловічого і жіночого родів; типу *grándis* (чоловічий рід), *grándis* (жіночий рід), *gránde* (середній рід), без протиставлення чоловічого та жіночого родів. Прикметники, які не мають протиставлення чоловічого та жіночого родів, називаються прикметниками "спільного" роду. Прикметники першої групи, які походять від прикметників першого групи латинських прикметників, що мають закінчення на *-us*, *-a*, *-um*, характеризується наявністю закінчення *-e* в жіночому роді, що походить від латинського *-a*, єдиної кінцевої голосної, що зберіглася після VIII ст. Як і в випадку з іменниками, закінчення називного відмінку множини іменників жіночого роду трансформувалося в *-as* [6, р. 82].

Більшість прикметників чоловічого роду (*bons, bon, bon, bons; bone, bones; bon*) мають закінчення *-s* у відмінку *cas sujet* в однини. Ця група прикметників є найпоширенішою. Ще в давній латинській мові прикметники, що закінчувалися на *-is* набули з плином часу закінчень *-us* (*communus, dolentus, dulcius*). Пізніші запозичення з франкської мови були також віднесені до цього класу прикметників наприклад *blanc, blanche*. До цього класу також належать дієприкметники минулого часу. Незмінними в чоловічому роді є прикметники, корінь яких закінчується на *-s*, як *bas*, або прикметники з суфіксом *-eus* або *-ois*. Як і в іменниках, існують фонетичні відмінності перед закінченням *-s* (*vis, vif; saus, sauf; vieilz, vieil; beaus, bel*). Оскільки в старофранцузькій мові всі кінцеві приголосні є глухими, існують розбіжності між прикметниками чоловічого роду, де приголосна стоїть на кінці слова, та прикметниками жіночого роду, де вона стоїть між голосними: *brief, brieve; larc, large; sec, seche; chaut, chaude* [2].

З давньофранцузької мови певна кількість односкладових прикметників чоловічого роду трансформувалася у прикметники жіночого роду: *larc, large; trist,*

(Актуальні питання порівняльно-історичного і типологічного мовознавства
[Aktual'ni pytannja porivnjaj'no-istorychnogo i typologichnogo movoznavstva])

Граматичні особливості іменних частин французької мови епохи середньовіччя (Українською) [Gramatychni osoblyvosti imennykh chastyn frantsuzkoj movy epokhy serednovichchia]

© Єсупович К. П. [Yesypovych K. P.], kateryna.yesypovych@knu.edu.ua

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

triste; cors, corbe. Деякі прикметники першої групи мали закінчення *-e* в чоловічому роді (*sages, sage, sage, sages; sage, sage; sage*) через фонетичні особливості, оскільки поява допоміжного *-e* було спричинено використанням голосної після деяких груп приголосних; так було у випадку прикметників, які мали закінчення *-able* або *-age*.

Крім того, паралельно з відмінюванням *pere*, існують прикметники, які мають закінчення *-e* без *-s* у відмінку *cas sujet* у чоловічому роді наприклад: *tendre, tendre, tendre, tendres; tendre, tendres; tendre*, оскільки вони походять від прикметників у називним відмінку чоловічого роду латини, і мають закінчення *-er*, типу *téner, tenera, ténerum*. Друга група прикметників, які не змінюються за родами, характеризується відсутністю закінчення *-e* в жіночому роді (*granz, grant, grant, granz; grant granz, grant*). Вона походить від другої групи латинських прикметників типу *grándis, grándis, grande*, оскільки в латинській мові в чоловічому і жіночому родах прикметники мають однакову форму (у називному відмінку – *grandis/* у знахідному відмінку – *grandem*). Як і для іменників, закінчення називного відмінку множини прикметників чоловічого роду *-es* поступово трансформувалося у *-i*, через відсутність закінчення *-s* у відмінку *cas sujet* множини прикметників чоловічого роду. У відмінку *cas sujet* однини прикметників жіночого роду, за аналогією з *bons, bone*, у найдавніших текстах зустрічається форма без *-s*, але переписувачі XII ст. вводять форму з *-s* [2; 3].

Всі дієприкметники теперішнього часу відмінюються за цим самим принципом, так само як і прикметники на *-al, -el, -il*, а також прикметники *fort, vert*. Як і в закінченні іменників, перед закінченням прикметників *-s* зустрічаються фонетичні відмінності (*gentis, gentil*). Оскільки перша група прикметників представляє собою більшість, а закінчення *-e* сприймається як ознака жіночого роду, аналогічні форми з'являються дуже рано. Форма прикметника *grande*, що зустрічається разом із прикметником у жіночому роді *grant*, вже в найдавніших середньовічних текстах. Наприклад такі слова, як *grand-mère, grand-route, à grand-peine, avoir grand-peur, Rochefort, elle se fait fort de* зберігають етимологію прикметників, які не мали роду [1; 8].

До цих двох груп прикметників слід додати прикметники, які мають ступені порівняння що походять від ступенів порівняння прикметників в латинській мові, які відзначалися зміною наголосу (наприклад: *graindre, graignor, graignor*,

(Current issues in comparative and historical linguistics and linguistic typology
[Aktual'ni pytannja porivnjaj'no-istorychnogo i typologichnogo movoznavstva])

Grammatical Features of the Nominal Parts of the French Language in the Middle Ages (in Ukrainian) [Hramatychni osoblyvosti imennykh chastyn frantsuzkoj movy epokhy serednovichchia]

© Yesypovych K. P. [Yesypovych K. P.], kateryna.yesypovych@knu.edu.ua

graignors; graindre, graignor, graignors; graignor, від латинського *grándior/ grandiórem*). За тим самим зразком відмінюються прикметники *pire/peior* (нейтральне *pis*); *mieudre/meillor* (нейтральне *mieuz*); *meindre, menor*. Ці форм є синтетичними і протиставлені аналітичним формам типу *plus grand* або *tres grand*. Деякі форми прикметників із закінченням *-isme* для найвищого ступеня, такі як *saintisme*, походять від синтетичних форм найвищого ступеня прикметників латинської мови на *-issimus*. Оскільки прислівники на *-ment* утворюються від жіночого роду прикметника (*bonamente*, «*d'un bon esprit*», від латинського іменника жіночого роду *-mente*), старофранцузька мова має для прислівників, що походять від прикметників, які не мають окремих форм чоловічого та жіночого роду як-от *forment, granment, vaillanment* [1; 8].

Граматичні особливості особових займенників. Синтаксичні особливості використання особових займенників, які походять від латинських займенників *ego, tu, me, te, se, nos, vos* і, для третьої особи, латинського вказівного займенника *ille*, базуються на протиставленні сильних (наголошених) і слабких (ненаголошених) форм. Сильні форми походять від випадків, коли займенник стоїть під наголосом, а слабкі форми – від випадків, коли акцентуація на ньому не робиться.

Займенник-підмет у старофранцузькій мові має форми, які можуть бути як наголошеними, так і ненаголошеними: *je, tu, il, ele, nos, vos, il, eles*. У першій особі форма *gié* завжди є наголошеною. Займенник чоловічого роду множини *il* у середньофранцузькій мові має закінчення *-s*. До того ж займенники першої та другій особі представлені ненаголошеними формами: *me* та *te* та наголошеними формами: *moi, toi*. У третій особі однини протиставляються ненаголошені форми займенників, що виступають у ролі прямого додатка: *le* (у чоловічому роді), *la* (у жіночому роді) і непрямого додатка: *li*, та наголошені форми: *lui* (у чоловічому роді), *li* (у жіночому роді). Перша особа та друга особа множини мають єдину наогошену або ненаголошену форму: *nos* і *vos*. У третій особі множини ненаголошені форми займенників, що виступають в ролі прямого додатку: *les* (у чоловічому та жіночому роді) та непрямого додатку: *lor* (у чоловічому та жіночому роді) протиставляються наголошеним формам займенника: *eus* (у чоловічому роді), *eles* (у жіночому роді) [6, р. 93].

Займенник у ролі підмета зустрічається набагато рідше у старофранцузькій мові, ніж у сучасній. Коли займенник вживається у реченні, він набуває статусу

(Актуальні питання порівняльно-історичного і типологічного мовознавства
[Aktual'ni pytannja porivnjal'no-istorychnogo i typologichnogo movoznavstva])

Граматичні особливості іменних частин французької мови епохи середньовіччя (Українською) [Gramatychni osoblyvosti imennykh chastyn frantsuzkoi movy epokhy serednovichchia]

© Єсупович К. П. [Yesypovych K. P.], kateryna.yesypovych@knu.edu.ua

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

повноцінного слова і тому може бути відокремленим від дієслова (наприклад у кліше: *je soussignée*). У складносурядних реченнях зазвичай підмет-займенник не вживався повторно. Для безособових форм дієслів невикористання іменника-підмета було типовим (наприклад: *n'empêche, peut s'en faut, y a de la joie* в усному мовленні). На початку речення елемент, який повинен спричинити відокремлення займенника-підмета, зазвичай опускали (*si dit, «il dit ainsi», le chevalier voit, «il voit le chevalier»*). Однак з плином часу, займенник-підмет все частіше використовується для вираження особи та числа, тим паче, що закінчення дієслів більше не дозволяли систематично диференціювати особи, оскільки кінцеві приголосні мали тенденцію зникати у вимові (так, наприклад, перші три особи теперішнього часу дієслова *veoir, voi* та *voit* зливалися).

У підрядних реченнях, починаючи з XIII ст., використання займенника у ролі підмета стає все більш поширеним. Наприкінці епохи Середньовіччя форми підмета втрачають свою самостійність і обов'язково приєднуються до дієслова. Наголошені форми займенників, які використовували в ролі додатків (*moi, toi, lui, eux, elles*), могли використовуватися також в якості підмета. Часто в текстах відбувається перехід від використання ввічливої форми займенника *vous* до більш емоційного *tu* [6, p. 95].

Вживання займенників в ролі прямих чи непрямих додатків визначається їхнім статусом слабкої, ненаголошеної форми або сильної, наголошеної форми. Ненаголошені форми поєднуються з дієсловом, зазвичай стоять перед ним; вони не можуть стояти на початку речення через наявність наголосу на початку групи слів (за винятком питальних речень), а також не можуть стояти перед інфінітивом або у дієслівних формах із закінченням *-ant*. У старофранцузькій мові можна зустріти форми *il le veut veoir, pour lui veoir, soi disant*, де ненаголошена форма займенника стоїть перед дієсловом або наголошений займенник використовується перед інфінітивом або дієслівною формою на *-ant*. Коли два ненаголошені займенники стоять перед дієсловом, прямий додаток стоїть перед непрямим додатком (*je le te di, je le li di*), цей порядок також зберігається з непрямим додатком третьої особи. Для третьої особи існує зворотний займенник *se, soi* який, на відміну від класичної епохи, не має невизначеного підмета. Займенникові прислівники *en* (від латинського *inde*) та *u* (від латинського *ibi*) є слабкими формами займенників. *En* асоціюється з дієсловами руху: *enlever, s'en aller*. *En* та

(Current issues in comparative and historical linguistics and linguistic typology
[Aktual'ni pytannja porivnjal'no-istorychnogo i typologichnogo movoznavstva])

Grammatical Features of the Nominal Parts of the French Language in the Middle Ages (in Ukrainian) [Граматичні особливості іменних частин французької мови епохи середньовіччя]

© Yesypovych K. P. [Yesypovych K. P.], kateryna.yesypovych@knlu.edu.ua

у можуть позначати іменники-істоти, що було поширеним у XVII ст. і навіть у сучасній французькій мові: *il en parle*. Займенник *on*, який не зустрічається в інших романських мовах за етимологією є іменникоам *ome* у відмінку *cas sujet* (du latin *homo*). Він з'являється у пам'ятці *les Serments de Strasbourg*, як неозначений, часто з артиклем *le* у пресупозиції: *l'on* [7].

Висновки. Іменні частини середньовічної французької мови відрізняються від сучасної французької мови збереженням системи двох відмінків (*cas sujet / cas régime*), нерегулярною зміною флексією іменників та прикметників за родом і числом. Старофранцузька мова є мовою з двома відмінками: *le cas sujet* et *le cas régime*. У множині відмінки іменників чоловічого роду чітко розрізняються за наявністю або відсутністю закінчення *-s*, але в однині таке розрізнення не є систематичним. Для іменників жіночого роду протиставлення відмінків у множині та однині немає. Вони завжди мають закінчення *-s* у множині. З поступовим зникненням відмінювання іменники зазвичай залишаються у формі відмінку *le cas régime*, за винятком іменників, які мали відмінювання зі змінним коренем і які зберегли форм відмінка *cas sujet* (*traître*) або як два окремі іменники (*sire / seigneur*).

Прикметник має більшу позиційну свободу. Існує два типи прикметників, які за ознаками відмінювання відмінюються аналогічно до іменників. Один тип прикметників *bons, bone, bon* у жіночому роді має закінчення *-e*. Інший тип прикметників *granz, grant, grant* у жіночому роді такого закінчення не має. Деякі форми прикметників зі ступенем порівня типу *graindre, graignor*, що походять від латинських синтетичних порівняльних форм, мають інший корінь у називному відмінку. Прислівники на *-ment* за своєю морфологічною природою походять від прикметників жіночого роду слідує за зміною парадигм прикметника (*bonement* у жіночому роді від *bone* з *-e*, але *formant* у жіночому роді *fort* без *-e*). Наявність особового займенника у ролі підмета зустрічається досить рідко. Самостійний займенник в ролі підмета використовується як засіб експресивності. Наявність займенника у реченні сприятиме еволюціонуванню його синтаксичного оформлення. Щодо особового займенника у ролі прямого чи непрямого додатку, то ненаголошені форми займенників упорядковуються із дієсловом, а наголошені можуть претендувати на самостійну синтаксичну роль у реченні.

Аналіз підтверджує, що середньовічний період є переломним етапом номінальної реструктуризації, що характеризується поступовим переходом від

(Актуальні питання порівняльно-історичного і типологічного мовознавства
[Aktual'ni pytannja porivnjal'no-istorychnogo i typologichnogo movoznavstva])

Граматичні особливості іменних частин французької мови епохи середньовіччя (Українською) [Hramatychni osoblyvosti imennykh chastyn frantsuzkoi movy epokhy srednovichchia]

© Єсупович К. П. [Yesypovych K. P.], kateryna.yesypovych@knu.edu.ua

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

мови з синтетичною морфологією до аналітичної мови, де порядок слів і прийменники замінюють відмінювання за відмінками.

Література:

1. Académie française (2023). <https://www.dictionnaire-academie.fr/>
2. Antidote Druide: correcteur, dictionnaires, guides. Québec, Druide informatique. <https://www.antidote.info/fr>
3. CNRTL. (n.d.). Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales Retrieved from <https://www.cnrtl.fr/>
4. Dictionnaire de l'Ancienne langue française. <https://micmap.org/dicfro/search/dictionnaire-godefroy/>
5. Beaumarchais, J.-P. de, Couty, D., & Rey, A. (1987). *Dictionnaire des littératures de langue française* (pp. 1552–1560). Paris, France: Bordas. https://archive.org/details/dictionnairedesl0000beau_r4f7/mode/2up
6. Huchon, M. (2002) *Histoire de la langue française*. Librairie Générale Française.
7. Serment de Strasbourg <https://www.axl.cefan.ulaval.ca/francophonie/perioderomanestrasbourg.htm>
8. TLFi. (n.d.) Trésor de la langue française iformatisé. Retrieved from <http://atilf.atilf.fr/>
9. Tritten, J.-L. (2003) *Initiation à l'histoire de la langue française*. Ellipses Édition Marqueting.

References:

1. Académie française (2023). <https://www.dictionnaire-academie.fr/>
2. Antidote Druide: correcteur, dictionnaires, guides. Québec, Druide informatique. <https://www.antidote.info/fr>
3. CNRTL. (n.d.). Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales Retrieved from <https://www.cnrtl.fr/>
4. Dictionnaire de l'Ancienne langue française. <https://micmap.org/dicfro/search/dictionnaire-godefroy/>
5. Beaumarchais, J.-P. de, Couty, D., & Rey, A. (1987). *Dictionnaire des littératures de langue française* (pp. 1552–1560). Paris, France: Bordas. https://archive.org/details/dictionnairedesl0000beau_r4f7/mode/2up
6. Huchon, M. (2002) *Histoire de la langue française*. Librairie Générale Française.
7. Serment de Strasbourg <https://www.axl.cefan.ulaval.ca/francophonie/perioderomanestrasbourg.htm>
8. TLFi. (n.d.) Trésor de la langue française iformatisé. Retrieved from <http://atilf.atilf.fr/>
9. Tritten, J.-L. (2003) *Initiation à l'histoire de la langue française*. Ellipses Édition Marqueting.

(Current issues in comparative and historical linguistics and linguistic typology
[Aktual'ni pytannja porivnjal'no-istorychnogo i typologichnogo movoznavstva])

Grammatical Features of the Nominal Parts of the French Language in the Middle Ages (in Ukrainian) [Hramatychni osoblyvosti imennykh chastyn frantsuzkoi movy epokhy serednovichchia]

© Yesypovych K. P. [Yesypovych K. P.], kateryna.yesypovych@knlu.edu.ua